

Németh József

Babocsay József szabadkőműves apológiája

A nagykanizsai Thúry György Múzeum gyűjteményben 72. 419. 1. számon beletárolva található egy 19 x 12,5 centiméteres, kemény papírkötésben 91 számozott oldalt tartalmazó, jó állapotú kis kézírásos kötet a következő meghatározással: *Babocsay József orvosdoktor kézírásos levele barátjához, melyben mint szabadkőműves a Szabadkőműves Társaság védelmében írt. Eredeti. Kelt Kanizsán 1796. aug. 15-én.*

A kötet méltán keltette fel dr. Kerecsényi Edit múzeumigazgató érdeklődését. Tartalmáról én is töle értesültem. Ennek nyomán buzdítottam a szöveg közzétételére. A gondolat nem volt idegen tőle, de sokfajta teendője megakadályozta abban, hogy a szándékból valóság legyen. Talán más is. A leltárkönyvből kiderül, hogy a könyvecskét 1972-ben 100 forintért vásárolta a múzeum Nagy Sándor kőműves, nagykanizsai lakostól. A megjelölés gyanús egyrészt a nagyon gyakori, azonosításra majdnem alkalmatlan név miatt, másrészt alig hihető, hogy egy kőműves tulajdonában legyen egy ilyen ritka régi kézirat. Joggal gondolhatunk arra, hogy Kerecsényi Edit jó kapcsolatai révén felfedezte, az intézmény számára meg is szerezte a kis kötetet, de tulajdonosa nem akarta elárulni kilétét, s Kerecsényi Edit e semmitmondó nevet írta be a kötelezően kitöltendő rovatba. A hetvenes évek közepén még úgy gondolta, hogy adott szava kötelezi, s nem árulhatta volna el az eredeti tulajdonost. Mai muzeológusnak szinte érthetetlen ez a titkolódzás, de 35 évvel ezelőtt még sokak számára gyanús volt a szabadkőművesség, a tulajdonos talán nem szívesen vállalta volna egy szerinte esetleg kompromittáló irat birtoklását. (A zalai múzeumtörténet is több hasonló példát ismer. Épp Kanizsán az 1956-os forradalomról készített fotóit Kerecsényi Edit a Vasemberház akkor a múzeum pincéjében őrzött cégérének belsejébe rejtette el, és még 1959-ben sem merte beletárolni azokat. Zalaegerszegen Szentmihályi Imre ugyancsak 1956-os felvételei 2006 elején kerültek elő egy néprajzi tárgy rejtékéből.)¹

Később Edit – megismerve néhány, a 18. század végével foglalkozó dolgozatomat, – engem buzdított a a szöveg közreadására. Kedvem lett volna, időm, erőm akkor nem. Utóbbi azóta még kevesebb, de a 80 éve született Kerecsényi Edit iránt érzett fél százados tisztelet most mégis a szövegszerkesztő elé parancsolt.

I.

A Babocsay név nem ismeretlen a Nagykanizsa múltjával foglalkozók körében, hiszen a familia három egymást követő nemzedéke is jelentős szerepet vállalt a város irányításában. Közülük a legismertebb kétségkívül Babochay György (1835–1913), aki főjegyzőként, majd 1878–1896 között polgármesterként szolgálta szülőhelyét. Nevét ma is utca viseli, s az 1999-ben megjelent Kanizsa enciklopédia külön címszóban ismerteti az általa épített, ma is álló Babochay házat. Apja, János (1801–?) először írta nevét az előkelőbbnek hitt Babochay alakban, szintén jegyzője, majd 1861–1865 között bírója volt a településnek. Apja, József még Babocsay formában használta családnevét.² Ő sem ismeretlen, már Szinnyei József a Magyar írók élete és munkái című nagy adatgyűjteményében is említi, igaz, tévesen tartotta Zala megye főorvosának. Halis István 1923-ban Nagykanizsán jelentette meg a Krónika a Babocsay családról szóló, jórészt a család hagyományára alapuló kis kötetét.

Szinnyei is, a köztudat is úgy őrzi az első Babocsay emléket, mint Hévíz első ismertetőjét. Noha a tó gyógyhatását már korábban tapasztalati úton nemcsak felismerték, hanem tudományos megfontolások alapján is igazolták, (1769-ben Sláby József, Zala vármegye orvosa, majd 1780-ban egy német nyelvű munkában Windisch Károly adott hírt a tóról),³ az első részletes tájékoztatás valóban Babocsaytól származik. 1795-ben Sziesz Klára soproni nyomdájában készült el egy 28 lapos kis füzet, címe: *Boldog Zala Vármegye! Keszthelyi Hévízről méltán neveztetel így*

attól, aki ezen rendeket írta dítséretedre. (D.B.J.) A monogram Dr. Babocsay Józsefet rejti. 1941-ben Keszthelyen Darnay-Dornyai Béla ismét kiadta. *A keszthelyi Hévíz ismertetése 1795-ből* rövidebb cím alatt.

Babocsay mindmáig legteljesebb életrajzát Csekey István és Degré Alajos írták meg *Dr. Babocsay József (1760–1738) Hévíz első ismertetője* címmel. (A megjelenés helye és ideje: Balatonfüred–Hévíz 1960.) Ők – Csekey révén – még a család Budapesten élő leszármazottainak dokumentumait is felhasználhatták. (Életrajzának összefoglalását e tanulmány is az ő adataiból merítette.) Cséby Géza a Hévíz című folyóirat 1993. 1. számában *Hévíz első ismertetése* című tanulmányában több, korábban nem közölt adatra is felhívta a figyelmet. Rövid életrajza olvasható a Zalai életrajzi kislexikon mindhárom kiadásában és a Kanizsai enciklopédiában is.⁴

1969-ben Hévízen a téli fürdő falán emléktáblát helyeztek el, melynek felső részén Babocsay bronzból készült arckép-plakettje látható, alatta a következő szöveg:

DR. BABOCSAY JÓZSEF
ORVOS
1760–1838
HÉVÍZ ELSŐ LEÍRÓJÁNAK ÉS HÍRVERŐJÉNEK
EMLEKÉRE
A GYÓGYFÜRDŐ FEJLESZTÉSÉBEN
KIFEJTETT TÖBB
ÉVTIZEDES ÁLDOZATOS MUNKÁJÁNAK
ELISMERÉSÉRE ÁLLÍTTATTA
HÉVÍZ KÖZSÉG TANÁCSÁNAK VÉGREHAJTÓ
BIZOTTSÁGA
1969

(Ma már tudjuk, hogy a tábla készítői a valóságosnál nagyobb érdemeket tulajdonítottak a megtiszteltnek. Nincs ugyanis adatunk arról, hogy a leírásen kívül Babocsaynak bármilyen része lett volna Hévíz fejlesztésében.)

Közel öt évtizede, hogy Kanizsa temetőjéből a Thúry György Múzeumba menekítették Babocsay síremlékét. Akkor még jobban olvasható volt a felirat:

Itt nyugszik a szenvedő emberiség nagy barátja
N. Babochay József orvos doktor,
ki megholt 1838. Eszt. Junius 18, életének 79. évében.
Bezárta nagy Isten fiának pályáját,
Hogy láthassa lelke rendelt hazáját.
Teste bár leszállt a bús enyészetre.
Nem vész el, ő is virrad jobb létre.
Ezek az utolsó világ emlékei,
Mit emeltek neki Háládatos gyermekei.⁵

Babocsay József Szigetváron született 1760. március 19-én. Apja ugyancsak József, anyjának csak keresztnévét ismerjük: Regina volt. Gyermeckoráról nincs adatunk, 1780-ban még Sopronban tanult. 1785 novemberéig a Pécsi Egyházmegye növendékeként Pozsonyban kispap. Pozsonyi tanulásának oka, hogy II. József megszüntette az egyházmegyei szemináriumokat és központi papképzést rendelt e. Ez Pozsonyban, a várban működött. Nem tudjuk, miért húzódott ilyen soká diákoskodása, hogy 20 éves korában még középiskolás s 25 esztendősen még nem felszentelt pap. Noha kiváló tanuló volt, 1785-ben kilépett, és a pesti egyetemen folytatta tanulmányait. Nagyon mozgalmas időszakban élt az akkor még nem főváros, de már gyorsan növekvő Pesten. Ekkoriban alakultak az első budai és pesti szabadkőműves páholyok is.

1789. október 15-én állatorvosi, november 27-én orvosdoktori oklevelet szerzett. Diplomáját csak 1791. március 22-én hirdették ki Somogyban, október 19-én pedig Zala vármegyében is. Valószínű, hogy nagyon hamar átköltözött Kanizsára, noha a kanizsai polgárok közé csak 1800. december 30-án vették fel. Feltűnően későn, 1837-ben igazolták a család nemességét, életrajzírói szerint gyanús körülmények között. Ettől kezdve írják a család nevét az előkelőbbnek tűnő Babochay alakban, már síremlékén is így olvashatjuk.

Közben azonban már 1794-ben nagy házat vásárolt a városban, melyet két évvel később Zala vármegyének adott el katonatiszti szállás céljára 7000 forintért. (A házat eredetileg Berger Kristóf várparancsnok építette 1702 körül. Többször cserélt gazdát, volt katonai kórház, 1852-től főszolgabírói lakás, 1889-ben a város vásárolta meg, a 20. század első felében az Anya- és Csecsemővédő Intézet működött benne. Az 1970-es évek második felében bontották le. Mivel a köztudat szerint a város legrégebbi lakóháza volt, nagy viták után került sor erre. A mai Erzsébet tér délnyugati sarkán állt.)⁶ A vásárlás üzleti érzékről és számottevő vagyonról tanúskodik akkor is, ha tudjuk, hogy a becsehelyi tiszttartótól 1000 Ft. kölcsönt vett fel.

Kanizsai polgárrá válása után hamarosan többféle tisztséget is vállalt. 1802-ben közgyám, 1808-ban városbíró, de elődje feljelentése alapján vizsgálat indult ellene, 1811-ben már nem is tanácsstag, s csak 1818-ban igazolódott, hogy nem vétkes. 1820-ban újra közgyám, több városi ügyben járt el, Bécsben is, a város és az uradalom konfliktusait intézendő.

Első felesége Ambrus Julianna, 1791-ben született Amália lányuk. 1798-ban kötött újabb házasságot, felesége Szlovák Katalin, ő is özvegy volt. E házasságból született János fiúk. Még megérte unokája, György születését is.

Biztosan művelt, irodalmat kedvelő ember volt. 1792 után néhány könyvet az akkor Letenyén élő gróf

Szapáry Pétertől is vásárolt. A Kanizsán is megforduló ifjabb Dorfmeister Istvánnal 1806-ban elkészíttette saját és felesége arcképét, ezek a 20. században elpusztultak, csak fotómásolatukat ismerjük.⁷ Halis István több kéziratos munkáját, köztük Kanizsa privilegizált város történetét említi. Degré Alajos egy Budapesten élő utód gyűjteményében még látta Babocsay történeti, kéziratos munkáinak címét, a jegyzéket az unoka, Babochay György polgármester állította össze. A művek egy kivételével elvesztek.

Babocsay a családi hagyomány szerint szabadkőműves volt. Halis idézi egy állítólagos feljegyzését, hogy „Minden ember szabadnak születik. Miért nem szabadok jobbágyaink?” Utóda azt is számon tartották, hogy kapcsolata volt a jakobinussággal. Dédunokája özvegyénél Degré Alajos 1959-ben vagy 1960-ban még látta a Martinovics mozgalmat ábrázoló vízfestményt, melyet a kései rokon a Levéltárnak ajándékozott.

Ugyancsak Halis még látott „egy gondosan bekötött Apológiát, amit a szabad építők védelmében írt.” E műről Degré és Csekey nem tudott. Szinte bizonyos, hogy ez az a kötetke, amit később Kerecsényi Edit szerzett meg. A mű sorsáról csak feltevéseink vannak. Feltételezhető, hogy kikerült a család kezéből, nem lehetetlen, hogy a 19. század második felében a nagykanizsai Munka Szabadkőműves Páholy tulajdonába került.⁸ Halis is így láthatta, hiszen ő is a páholy tagja volt. 1920-ban a páholyt feloszlatták, talán Babocsay kézirata ekkor került valamelyik tag tulajdonába, s tőle vagy örökösétől a múzeumba.

II.

A kézirat alapján joggal következtethetünk arra, hogy Babocsay szabadkőműves volt. Ezt azonban egyetlen általunk ismert forrás sem igazolja. Abafi Lajos máig is fontos forrásként használható munkájában neve sem szerepel.⁹ Nem alaptalanul gondolhatunk arra, hogy még pesti éve idején került közel a mozgalomhoz, az sem kizárt, hogy a felavatásig nem jutott el. Kezdő orvosi éveiben is kapcsolatban lehetett több somogyi, zalai páholytaggal. A földrajzi közelség lehetővé tette volna, hogy Somsich Lázárral, Csapody Gáborral, Sárközy Istvánnal, Kozich Istvánnal, Csépan Istvánnal bizalmasabb ismeretségben legyen. Többen jogosan tételezik fel, hogy Hévíz ismertetésére azért ő kapott megbízást Festeticstől, mert ő is, tisztartója, Nagyváthy János is páholytag volt. További kapcsolatra utalhat, hogy Szapáry Péter, akitől könyveket vásárolt, ugyancsak szabadkőműves volt.

Babocsay kéziratának műfaja nem volt szokatlan a 18. század utolsó harmadában. Számos kiadvány jelent meg mind a szabadkőművesség elítéléséről,

mind annak védelméről. Többségük kisebb – nagyobb füzet, általában a szerző megjelölése nélkül. Csak néhány példa:

- A tizen-kilencedik százban élt igaz magyar Hazafiak öröm órái a Nagy-Szívűségénél MDCCCC
- A Frey – Maurer avagy szabad – kőműves rendnek oltalmazása. Kassa, 1792. Ellinger ny.
- A szabad kőművesek nem jakobiták. Egy egyenes szívű Embernek az Ítlete. Fordítottatott Németből. Kassán, Illinger János József betűjével 1793.
- Fel-fedezett áll – ortza, melly nyilván ki – mutatya, hogy a szabad kőművesek valóságos jakobinusok. Írta Igaz Hazafi. H. n. 1794. ny. n.

A témakört érintő művek közül kétségkívül a legjelentősebb Pálóczi Horváth Ádám 1792-ben névtelenül megjelent kötete, melynek teljes címe Babocsayéhoz hasonlóan számunkra már szokatlanul hosszú: Felfedezett titok, azaz vallástétele egy olyan tudós ifjúnak, aki sokáig igyekezett rajta, hogy frajmaurer lehessen, sokat kitanult, el is ment feltett útjában a legutolsó pontig, minden próbákon átesett, de célját csakugyan el nem érhetette, s miért nem érhetette, beszéli a vallástételt az ifjú, halála előtt kevéssel.

A munka egyrészt közepes színvonalú szentimentális regényként, másrészt szabadkőműves védőiratként is olvasható.

Babocsay kéziratának egyik érdekessége, hogy a szerző nevét, foglalkozását, az írás helyét és idejét is közli. Irta Kanizsán 1796-diki esztendőnek augusztus 15-én Babocsay József orvos doktor. Egyrészt a legtöbb, a szabadkőművességet ismertető, védelmező vagy támadó munka névtelenül jelent meg, másrészt az általunk ismert, ránk maradt hasonló írások mind 1795 előtről valók, ugyanis az osztrák birodalomban és hazánkban is ez évben betiltották a mozgalmat, feloszlatták a páholyokat. Tudjuk azt is, hogy a Martinovics mozgalom leleplezése idején sokan ilyen témakörű irataikat meg is semmisítették.

Babocsay könyvecskéje nem tartalmaz alapvetően új ismereteket. Arra törekszik, hogy a szabadkőművességről minden lehetséges jót elmondjon: hogy nagyon régi mozgalom, hogy tagjai jámbor, a vallás szabályait mindenben követő emberek, hogy a társadalomnak csak a javát akarják, hogy a titokzatosság nem gonosz szándékokat takar, stb. Az időben megszokott volt, hogy a mozgalom elődei közt a történelem legnagyobb alakjait tartották számon. Pálóczi Horváth Ádám egy mindmáig kéziratban lévő munkájában még messzebb megy: a bölcsesség nagy mesterei közt Ádámot, Noét, Ábrahámot, Pythagorast, Pliniust, Bölcs Leót, Nagy Károlyt, Szilveszter pápát, Aquinói Tamást és még több tucat nagy férfit is felsorol. Babocsay írásának második része, a Toldalék

is a mozgalom kezdeteit az egyiptomi piramisok idejétől, azok környezetétől számítja, ezért is annak közlését feleslegesnek tartottam.

A több, mint két évszázada megfogalmazott szöveg részleges közzétételét nem annak színvonala, indokolja, hanem az a tény, hogy a hasonló jellegű dolgozatok többsége vagy máig is kéziratban van, vagy csak kis példányszámban nyomtatták ki, nagyobb részük azóta megsemmisült, csak a nagyobb könyvtárakban található meg. Kivételt jelent Pálóczi Horváth Ádám Felfedezett titok című, említett műve, melyet a Szépirodalmi Könyvkiadó 1988-ban újra közzétett.¹⁰ Babocsay írása teljesebbé teszi Zala megye 18. század végi műveltségéről mind árnyaltabbá váló képünket.

A szöveg betűhív közlését – a címlap kivételével – nem tartottam célszerűnek. Szándékom az volt, hogy az olvasó a mai helyesírás szabályait követő szöveget kapjon. Ahol csak lehetett, próbáltam megőrizni a szerző ejtésbeli sajátosságait. (Építő, társóság, szívemből, erkölcsös, segít, sohol stb.) A tulajdonneveket általában meghagytam a magyar kiejtéshez közelítő, a szerző korára jellemző régies formában, a következtetéseket igyekeztem mérsékelni. A szókezdő nagybetűket a mai szabályoknak megfelelően használtam. Néhány esetben a köznevek régies formáján, írásmódján sem változtattam, ha azt a mai alak jelentésétől eltérőnek éreztem (pl. candidatus). Babocsay a szöveget több lapalji jegyzettel látta el. Ezek azonban általában nem a ma megszokott magyarázatok, hivatkozások, hanem szinte a szöveg folytatásai. Ezért a jegyzeteket a könnyebb olvashatóság érdekében mindig a szövegbe illesztettem, zárójelben.

III.

Apológia
az az
Védelmeső Levél
a
melly által
Egy Szabad Építő védelme-
zi Társóságának ártat-
lanságát és meg mu-
tatja jó Barátjá-
nak azt, hogy elég -
telen oka légyen,
ezért, mivel eő
Szabad építő,
vagy Ferie – maurer, barátságát
félbe Szakasz-
tani.

Ultima Cumaei venit iam carminis aetas:
Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo
Iam redit et Virgo, redeunt Saturia regna,
Iam nova progenies coelo demittitur alto.
Virgil: Ecl: IV.¹¹

Kedves Károly, jó barátom!

Igenis, én szabad építő (vagy freimaurer) vagyok, és én szívemből örvendek azon, hogy Te oly bizodalommal hozzám légy, és tőlem a mi rendünk felől való gondolatomat, mely ellen annyira törekedel buzgóságbul-e vagy balítéletből indítatván, kívánod megtudni. Jól tudom én azt, mely utálatos képzelődéseket némely üres és gyanakodó agyvelősek a mi ártatlan és tiszteletes társaságunk ellen, amely mindenkor e földön, amióta emberek vannak, virágozt, és míg ember ember léssen, fog is virágozni, álmodoznak, és ha egyszer az ilyesek törekedéseikről meggyőztetett az ember, vajon mely fontolásokat nem kelletik tenni az egyenes szívnek oly vak gondolatokul, és mely ítéletet hoznia a szertelen sereg ellen?

Örömmel valóban veszem ezen alkalmatosságot, amelyet nékem nyitottál, kedves barátom, reménylem, hogy nem csak tégedet kiragadlak tévelygéseidből, sőt meg is világosítlak, igaz és eleven rajzolás adván a mi jóra célzó rendünk rendtartásáru.

A mostani megvilágosított század elegendően arra bennünket tanít, hogy az ember megromolva vagyon, és ennek az okát főképp a társoságos állapotban keresnünk szabad. A rossz pedig a nevelés, e földi javaknak igazságtalan különbözése és az indulatok, amelyek mintegy erőltetésből és képmutatásbul erednek, a gyökeres természet érzékenségeit az ember szíviben megfojtották, és ezek által az ember szerencsétlen és siralmas állapotra egy részről jutott.

Más részről pedig a metafizikának bizonyos nemei, amelyek mentül szofizmak miatt titkosabbak és tévelygősebbek lehettek, annál nagyobbra is becsültettek, az ember elméjét annyira megromtották, hogy mi légyen az igaz és mi az igazságtalan, e kettő közt nagy baj különbséget már mast mi nekünk tenni. Annak okáért támogtak a mi társaságunknak szerzői, akiknek fő gondjok mindenkor az vala, hogy az emberi nemzet ismét visszaállítassék a természet valóságos javaiba, és az ő kebeliben a természetnek törvényei legnagyobb tökéletességre felébredjenek. A vallásnak is ez vala a célja, és ugyannerre építődtek minden polgári jussok és törvények. Talán egyedül a szabad építők feltalálták az igaz utot, mely által az elveszett tökéletességre elérhetünk.

Ezen mi társaságunknak tárja az, hogy az embert okossá, tökéletessé és erkölcsessé tegye, és ezért mindeneket elkövet, hogy tévelygéseiből kiránthassa és

erkölceit a tökéletes életmód által édesítse, nékie kezet nyújtson és szükségeiben támogassa.

A társoságnak tagjai mind különös nemzet térszen egy nemzetséget, és minden magános tag annak fia. Innét tehát mivel minden magános tagok ebben a társoságban úgy tekintetnek, mint atyafiak, barátok, ezért egyenlő az értelem mindazoknak, akik az okosságot és erkölceket előttük tartják és kötelességek egymást is szeretni és segíteni, valamint más emberekhez is jó szívvel lenni, és mindenkor oly buzgósággal viseltetni, hogy ország hasznos és hív polgárai legyenek.

(A szabad építők minden rendben arra esküsznek, hogy az előljárókhöz hívek és engedelmesek fognak lenni.)

Mivel pedig ezen társoságnak semmi külső erőltető eszközei nincsenek, amelyek által kormányoztatnának, azért tehát nékie egyéb, mintsem a szép morális, nem marad hátra, ehhez kell nékie folyamodni és ez által minden tagjait érzékeníteni és erkölcsösíteni. Ezen tehát hathatós forrásból erednek minden egyéb törvényei, amelyek az egyenlőséget, rendtartást, összehangzott állhatatosságot az erkölcsben és nyugadalmat a lélekben lelkesítésébe benne. Ugyanezen okból, hogy változtathatatlanul mindenképpen megmaradhasanak, szükséges volt azon végre a szép nemet a társoságunkból kirekeszteni, ámbár méltóságok előttünk teljesen megmaradt is.

(Nálunk az a szokás, hogy minden új társoságunkba felvételre társunknak egy pár asszonyi kesztyűt kezeihez adjunk, hogy annak ajándékozza, akit legjobban kedvel. Sőt már egy időtől fogva az asszonyok is különös jótéviszésre és szorgalomra célzó társoságokat felállítottak, amelyekben a szabad építők titkaira felszenteltettek. Mindazonáltal a férfiak társoságátul nagyon különböznek. Ezek formája és grádicsa Mózes első könyvéből vétetett. A szimbolumok és ábrázolások az asszonyi erkölcsre céloznak, a lózi¹² pedig a paradicsom kertjét képzei. Ezen asszonyi társoságban minden tag arra tanítatik, hogy az asszony az Istentől a férfiúnak segítségére teremtett, és az ilyes összekapcsolás az Istennek különös ajándéka legyen, és hogy azáltal a gyönyörűségnek, nyugodalomnak és ártatlanságnak szabadságába juthasson. Arra is oktatja, hogy egy részről a fellebbre való kívánság, más részről pedig az édes megcsalás és ízlés az egész emberi nemzetnek esését okozta. Utoljára intetnek arra is minden felvételre új tagok, hogy mivel ebbe a társoságba béléptek, azon legyenek, hogy erkölcsök által visszatérthessék azt, amit elvesztettünk, és így csak egyedül mondatott módok által az összekötelezést megerősíthetik, és minékünk igaz vigasztalásunkra az életben lehetnek.)

Ugyanezen fenékköbül nyilvánosságosan tiltatik nekünk a lózsikban a teológiai és politikai kérdé-

seket feszegetni, sőt még ollasok felől beszélgetni vagy erkölcsstelen és igazságtalan szavakat előlhordani erősen tiltatunk.

Az igazmondás, igazság jó viselés, jámborság, hívség, hit és irgalmasság fő erkölcssei társoságunknak, és ezekben minden szabad építő hogy ne csak gyakorolja magát, hanem tökéletesen követésére és a valódi emberségnek megismeretére siessen, köteleztetik. Egyszóval, barátom, hogy megmondjam, a mi célunk az, hogy az ember megjobbítottassék és az erkölcsstelenesség kiirtassék.

Tekintsük meg akármely pallérozott polgártársaságok törvényeit, csakugyan azt kell vallanunk, hogy sohol nincsen oly törvény hasznos tétetve, amelyek erei által magányos tagok bizonyos mód szerint segítettének vagy szükség ideiben vigasztaltának. Bezzeg lehet inkább látni gyakorta, hogyan az erkölcses és teljes érdemmel lévő az irigységnek, nyomorúságnak és megvetésnek súlyos terhe alatt nyög és siránkozik. De a szabad építők rendjének fundamentomos regulájok az, hogy minden különös tag nemcsak magára nézve, hanem a társok tekintetére nézve is bizonyosan segítessék és előmozdítassék. Légyen egy valaki szerencsétlen az erőszakos hatalom vagy árulkodás vagy irigység által, többnyire nyomorult örökre oda vagyon, teszem, hogy ő a szabad építők közt vagyon még, akkor könnyen minden nemzetek között hazájára, társokra, barátokra és segétköre akad, és nem ritkán legjobb szerencsésjét feltalálja.

Az emberség, ez az ékes és nemes virtus világ kezdetitől fogva, amelytől a többiek ölelve tartatnak, amely mint a józan filozófiának s mint a kereszténységnek gyökeres támasza, valóságos lelke és eleve-nítője a szabad építőknek.

Az istenes pedig barátság vagy inkább a bölcsenek és erkölcseseknek kedves indulatjok, amelyben ezen életnek igaz boldogsága helyheztesett, csak álorcás majd minden embereknel, de a szabad építőknél valóságos. Ezen barátság azonban nagyon kötelez bennünket a jó tétélekre és állhatatos multságokra, nem is egyéb minden barátságos összemeneletünknek szempillantása, mintsem elménk szabad nyugosztalása, hogy így egynéhány óráig estéli időben a szorgalomtul, terhes hivatásunktul és a világ dühösségétul magunkat megvonván vígabb barátságban tölthessük napjainkat.

(Ezen barátság bizonyos határozás alatt vagyon és a szabad építők barátságok nem egyéb, mint egy valamely érzékesség, amelynek tárja, hogy egymás között a békesség, szívesség és jóakarát nemes kötelei elbont-hatatlanul megmaradjanak. Mert boldoggá lenni egyedül egy céljok. És amint vélek, azon barátság, mely a bizodalomra, egyenes szívre és jóakaratra építetik, nem egyéb lehet, mintsem az építők erkölcs.)

A józan okossággal bíró ember ezen szabad építők társaságát se titkairul, se jeleirül, se szokásairul vagy beszédjeibül meg ne ítélje. Az emberek érzékeny teremtmények, akik inkább érzékeny béoltott képzelődésektől, mintsem hideg elmének veleitül vezéreltetnek. Csak az okos érzi az elmének igaz következeit, amelyek néha, kivált ha egyenlőképpen az elmeképekhez nem közelítenek, igen soványok és ösztön nélkül valók. Sőt nem ritkán olyasokhoz is nyúlni kell, amelyek üdvességes erőt vehetnek az ember szívében, és mintegy helyébe tétetnek a törvényeknek és erkölcsöknek.

A régi Isis és Ceres papjai hasonló módon, hogy az erkölcstelenségeket és rossz szokásokat kiirthassák, a figurákhoz, képekhez, bálványozó ceremóniákhoz nagy okosan ragaszkodtak. Annak okáért oly társóság, amelynek különös erőltető eszközei a morálisnál nincsenek egyebek, okosan éljen a szimbolumokkal és misztériumokkal, mivel ezek csak arra valók, hogy azok által magok hivatalokra és kötelességekre ébresszenek. Röviden ezen szimbolumok és misztériumok az emberben a lelket édesen világosítják és táplálják. Az esztelen azok által meghomályosítatik, a zabolátlan kívánatos még jobban eltevelyedik, csak a bölcs talál benne vigasztalást és megelégedést.

A szabad építők misztériumjai céloznak a lélek megvilágosítására, az egyenlőség megtartására és a szívnek pallérozására. Már a társoságnak parabolái magokban elegendőképpen elmések és táplálók. Ebben az igyekezet, hogy templom építessék, és ez az erkölcsnek temploma. Ezen építéshez szükséges eszközök az építő szívnek szimbolumjai. A triangulum és a cirkalom¹³ képzelik az igazságot, emberséget és szívességet. A világ pedig képzelet az erkölcsöket.

Az ember mindennek előtte ezen templom építéséhez eresztetik, azaz mindennek előtte az erkölcsnek grádicsára jut. Szerencsétlen és sötétségben utaz, kíván ezen templomba bécocátatni, szükséges nékie, hogy előbb terheitől tisztuljon meg és elegendő jeleket adjon állhatatosságának és jóra hajlandó szándékának. Ezen társóság címere a fejér kőművesek köténye és a kesztyűk, ezekkel minden béavatandó új társat szokás felruházni, hogy tudhassa meg, mely tisztának és az erkölcsök megszerzésében buzgónak ennek utána nékie kellésük lenni.

A szabad építők nem esmérnek egymás között más különbséget, mintsem azt, melyet az erkölcsök szülnék.

(Akik a mi társoságunkban nincsenek, azok a profánusok. Mindazonáltal akárki is egyenes szívű, igazságos és erkölcsös, annyira barátunk, amennyire a tökéletes életre indul, és ámbár az ilyes erkölcsös nincsen társoságunkban, megérdemel mégis, hogy társoságunkba belépjen és barátunk lehessen.)

Hogy valaki nagy házbul vagy nemzetségből született vagy nagy rangbul való vagy sok kincsekkel és jószágokkal birtokos, nem sokat gondolunk mindezekkel, mihelelt belép társoságunkba, azontul mindennek igaz mértékre vetetnek. A többi lépcsője ezen társoságunknak hasonlóképpen misztériumokat foglalnak magokban. De kevés szabad építőre találhatsz barátom, ki társosága paraboláit felfedezi.

Barátom, járd el szemekkel, amint tetszik, e világ öt részeit, de sohol sem fogsz egy igaz szabad építőre akadni, azaz oly okos és igaz emberre, aki néked a maga társosága titkait felfedezné. Tapasztalt dolog, hogy oly társok is voltak, akik más dolgokban titkokat megtartani nem tudtak, mégis a szabad építők titkait soha fel nem fedezték. Ha pedig valaki a mi társoságunkat azért gyalázná, hogy mi a mi titkainkat szentül megtartjuk, az szinte úgy cselekedne, mintha valamely épületnek jó rendjét ócsálná. A titkok, főképpen olyasok, mint mi tartunk, csak addig becsülendők, míg titkok, mivel mihelelt egyszer közönségesek lenni fognak, azontul meg is szünnék titkok lenni.

Midőn az első százodban a keresztény hitnek ágozatai, titkai és ceremóniái csak éjjeli alkalmatossággal tiszteltettek és tartattak a buzgó keresztényektől, a zsidók és pogányok mely gonoszságokat nem okádtak illenek? És mely szörnyű ocsmányságokrul a keresztény társoságokba bészentelket nem vádolták? Igen jól tudja azt minden bölcs, és mégis mind ezek csak onnan eredtek a keresztényekre, mivel titokban tartották hiteli ágozatait.

Többnyire azt vetették szemekre, hogy ha jót cselekednének, azt titkosan, éjjeli időben nem végeznék, minthogy csak a gonosztságot és ördögös dolgokat szokta az ember ily időben elkövetni. A jóságos cselekedetet, mivel világosságot szeret, nappal szoktuk, hogy kiki láthassa, tenni. Egy szóval, még eddig a legjobban induló titkos társoságokat csak azért üldözte a tudatlan község, mivel előtte titkosan és szemtől elzárva tartattak a misztériumok. Ha tehát különös ajándék és polgári életben legszükségesebb erkölcs titkokat fel nem fedezni, nem léssen-e a morálisnak legjobb oskolája az, ahol az ember hallgatásra oktattatik?

Oly emberek, akik orroknál fogva tovább nem látnak, úgy tartják a szabad építők felől, hogy mivel azok szisztémája az egyenlőségre és szabadságra céloz, tehát ártalmas tagok az hazájára nézve legyenek. De barátom, csalatkoznak ítéletekben, minthogy rosszul értik az egyenlőséget, amelyről úgy gondolkodnak, hogy a szerént mint gazdagságra, mint rangra s mint életmódjára mindegyikünknek kellene lenni.

Bizonyára szép és hasznos dolog volna, ha a nemesek és gazdagok a mi lózsinkat meglátogatnák. Mindazonáltal azon kívül is bolondság és csupa

chiméra¹⁴ lenne, hogy oly értelemben a tökéletes egyenlőséget vegye valaki fel. Az bizonyos, hogy az emberek akár ereikre, akár elméjükre, akár ábrázatokra nézve tekéntsünk, nincsenek tökéletes egyenlőségben. Minden emberben azon felül még beoltatott irtóztató vágyódás másokon uralkodni megvagy, lehetlenség is teljes, oszthatatlan egyenlőséget béhozni. A mi egyenlőségünk csak arra céloz, hogy mi egymást mint atyafiakat tekintsük, és magunk között az irgalmasságnak és jótevő szívnek hajlandóságát közössé tegyük. Erre az oszlopra a világos morális építetett, úgy nemkülönben a keresztény szívességnek is azon kellene állani, és minden jóra célzó politikai rendtartás arra helyeztetett, amely annál erősebben, mintsem valaki vélné, lelkesítettet. (Ne légyen köztetek se tekéntetesebb, se megvetésre való. Márk. XX. Ezen egyenlőség esméretett abbul, hogy Krisztusban mindegyen atyafiak valának.)

A mi társaságunknak szabadságáról hasonlóképpen rosszul ítélnék az emberek. Némelyek azt éretlenül rebesgetik, hogy a szabad építők azt tanítják, az ember törvények alá nincsen születve, sem pedig következve alája vetve, nem is köteles a polgári rendtartásokat, mint valóságos emberség ellen való ígákat tisztelni és nékiek fejet hajtani. Valóban, egy szó sem magyaráztaték rosszabbul, mintsem a szabadság szava. A metafizikusok versengjenek különféle határozásairul. A filozófusok pedig annyira vizsik az értelmét, hogy csupa zavarodást okoznak a szabadság értelméről. Morális ismét más ítéletet tézsen a szabadság felől. Elég az, hogy az ember születésétül a természet törvényei alá vettetik, következve a társoságos életben azoknak minden józan okossággal bíró embernek engedelmeskedni kellett, aki szereti a békességet és a közönséges jónak igaz hangzását, mivel azoktól a barátság vagy inkább a bátorság, személynek javai és minden boldogságok függenek.

Valóban szabadságban csak az él, aki okos és erkölcsös, avagy aki a törvényeknek tisztelője. Ebből már az a jó következés, hogy a szabadság és egyenlőség morális szerént egy értelemben legyenek. Minden igazságos és alkalmaztatott vezérlésnek formája a szabadságra tekint, mert hogy egyenes célja nékie az, hogy minden hazafi az ő javainak csendes, szabad és bátorságos birtokában maradhasson, és ebben az értelemben vévén a szabadságot, valóban a szabadság egy juss és törvény, mely minden emberbe születésétül fogva béöntetik a természetül, oly pedig kép alatt, hogy minden embernek aszerént szabadsága vagon a törvényekkel élni, amennyire a közönséges társoságunk tárját bételjesíti.

Minden érzékenység egész szeretetig vévén se nem tökéletes, se nem valóságos, ha csak szabad lábra nem tétetik. A mi törvényünk ellenkezik a rendtelenséggel

és gonoszszággal, és semmi más szabadságot bé nem ereszt, ha csak erkölcsre nem céloz. És ezen értelemben a mi lózsink szabadok, mivel az erkölcsök és a szeretet egymást öleléssel tisztelik, és ezek soha addig a tökéletességekre nem érhetnek, míglen szabadon és nem kényszerítve uralkodhatnak köztünk. Ez valóságos oka annak, miért Olaszországban a mi társaink, akik ez erkölcsnek templomában fáradoznak és munkálkodnak, liberi muratori név alatt esmértetnek. Franciaországban pedig hivattatnak franchise, az oly értelmes szó, hogy még jobban kijelenti a szívnek szabadságát és ebből következő szavuk is „franche maconniere“ és „franc – mucon“ eredni kezdetek.

Hogy tehát kedves barátom igaz elmeképeket a szabad építőkrül tehess, úgy tekéntsed tehát a mi társoságunkat, mint misztériumos filozófiát. Ha már egyszer azok jóságairul meggyőzöttetted, akik lelketet pallérozni kívánják, tehát azt is könnyen elhiheted, hogy mi az emberi nemzetnek ártalmára nem eredtünk. Könnyen ugyan megesis, hogy sok heába való képzelődésekkel terheljed magadat, hogy egyik heába való gondolatrul a másik heában valóra vetemedjél, és oly dolgokrul is vetekedjél, amelyeket meg nem foghatsz, de valameddig, barátom, bölcs lészel, mindaddig olyasokrul nem is fogsz álmadozni, hanem a barátságunk igaz érzékenységével elmédnek határjait vígan megjárni.

A filozófiának közönséges jelei az együgyűség, mértékletesség, tetszetősség és békesség. Talán láthatál is oly embereket, akik annyira a filozófiához ragaszkodtak, hogy inkább ellentmondottak legfényesebb és méltóságosabb hivataloknak is, csak a magányosságban a bölcsességnek szentelhessék minden idejüket.

Az ember boldogsága nem annyira emelkedhetik, ha e világ legnagyobb világosságra a bölcsök által elérhetne is, ha csak indulatok hozzája nem kapcsolják magokat. A tapasztalás pedig ennyi századoktul fogva, mint a világ fennáll, azt bizonyítja, hogy a haza oly emberektül nem tarthat, akiknek igyekezetek csak az, hogy bölcs találmányokat tovább terjeszthessék. De bezzeg az olyasoktul mindenkor félhet, akik a köznépnek gonosz indulatjait felháborítani okoskodásokkal tudják. Távol vagon ez mitőlünk, és a mi társoságunk oly rossz következéseket soha se szült. Annak okaért a mi lózsink igen hasznos, és gyümölcsös: oskolák, ahol tanítatják, hogy kellessék az hibákat megjobbítani és jó hazafiakat csinálni.

A mi rendünk igyekezete nem is máshová céloz, mintsem tagjainak boldogságára, de mivel erre másként nem juthat, ha csak a morális úton nem vándorol, és így tehát ezen kegyes tárját el sem érheti másként, mintsem az erkölcsök és jóságos tökéleteségek nyomdokai által.

A mi társoságunk titkai építetnek a szimbolumok oktatására, amelyek megvilágosítják, hogy a morális legyen az igazi bölcsesség, és az igaz erkölcs az egyenes szív.

(Ha egy valaki az evangélium oktatását jól megfontolja, valóban feltalálja, hogy a keresztényi hit is ezen fő két cikkeket magában foglalja, be kár, hogy a keresztények nem követik.)

Vegegyed észre barátom azt is, hogy minden emberekben, még a legromlottokban is valamely morálisnak szikrája megvagyon. Az ugyan tagadhatatlan, hogy a legfontosabb és hasznosabb igazságok, a filozófia külső képek és vallás által világosságra jöttek, és ámbátor azok előnkbe tetessenek is képek és szimbolumok által, mégis dicsérendők, mert nemcsak mélyebb elmepecséteket gerjesztenek a lélekben, hanem ugyanazon egy időben vigasztalják is az elmeképeket. Azért életünknek ártatlan és barátságos édességét, előmenetelét, bátorságát, békességes és erkölcsös szabadságát és mind az ilyes javakat, amelyek a világon bennünket vigasztalnak és megmaradandó öröme gyullasztanak, szerzik, és nem csak szerzik, hanem teljesen megnyugosztalják is elménket.

Minálunk pedig szabad építőknél egyszersmind titkos dolgok is, amelyek által társoságunk elevenítetik és terjesztetik.

Minden vádolások között legtisztelenebb az, midőn istentagadónak és hit nélkül lévőknek a szentetlen seregtől vádoltatunk, holott a mi ártatlan titkaink valóságos erkölcsök és istenesek. Mi hívjuk és tiszteljük az istent, mint a világ alkotóját és építő nagy mesterét, és ily magyarázás nagy és nemes. Ki hitetheti el magával azt, hogy legyen oly társoság, amelyben istentelenségek és gonoszságok taníthatnak és mégis oly társoság sokáig lábán megmaradjon? Az még nem igen esméri az ember szívét. Annak okáért valahányszor valamely sokáig fennálló társoságról emlékeztetünk, mindannyiszor barátom erősen tarthatod azt, hogy oly társoságnak állandósága a jó erkölcsök miatt legyen.

Mindenkor alacsonyág és igazságtalanság, ha az ember oly ítéletet tévesen a mi lózsinkról, mint a gyarló és tudatlan köznépet tesz, holott a mi iparkodásunk csak szüntelen arra céloz, hogy templomot és oltárokat az erkölcsnek, barátságosnak és emberségnek szenteljünk és építsünk.

(Némely tompa elméjű vandálok a mi társoságunkat összezavarják, és nagy hibásan hasonlítják a jezsuiták társaságokhoz. A barátságosnak és jó akaratnak békességes erkölcsére épített a szabadkőművesség, hát a jezsuitáké kire és mire? Ezek nem mást kerestek, mintsem a többi emberektől megismereteni, azok pedig a szent szerzetnek palástja alatt kívánták az egész világot hatalmuk alá hódítani.)

Az okosabb és messzebb látó soha se gyalázza a mi titkos gyülekezetünket, avagy gyanakodó vallásba, amelyet a haza gyűlöl és üldöz, kevernék. Íme báró Bielefeld mely nyilvánvalóan szól a politikus hagyományába, midőn erősíti, hogy semmiképpen egy jó rendbe szedett országban meg nem lehet titkos és engedelem nélkül felállított társaságokat szenvedni, de mégis a szabad építők társasága közönségesen minden országoktól kivételt érdemel.

(Első résznek 7. cikk. § 31. A békességre vigyázók meg ne engedjék semmiféleképpen gyülekezeteket avagy társaságokat, akiknek céljait, rendtartását, szokásait és összekapcsolásait nem tudják, nyilvánvalóan, mivel ez olyan gyülekezetekben sokszor compléták és a haza romlására célzó projektumok szövetnek. Mindazonáltal a szabad építők ez ilyes vigyázat alá nem tartozandók. Ezen rend az egész földön már elterjedett, és már sok száz évek előtt legpallérozottabbak és vigyázóbb szem alatt lévő tartományokban virágozik, soha mégis a haza dolgaiban nem avatta magát, sőt inkább mindenkor oly jeles igyekezettel volt, hogy a haza és embertársoknak javára lehessen. És mivel annyi kormányzó fejedelmek, annyi nagyérdemű mint világi, mint papi urak ezen társaság tagjaivá lettek, semmit éppen a haza tőlök nem tarthat. Sőt inkább számtalan hazafiak, de kiváltképpen a szegények maholnap sok javakat várhatnak.)

Legvilágosabban kitetszik, hogy a szabad építők társaságában semmi olyas nem adatik elő, amely a hazának csendességét sérteni vagy abbul is, hogy a mi társaságunk sok századoktól fogva nemcsak Európának minden tartományaiban, de Ázsiának külön részeiben is, úgy nemkülönbön Amerikának azon osztályaiban is, amelyek európaiaktól gyakorlatnak, elterjedett, és mégis soha legkevesebb rendtelenség sem tapasztaltatott, sőt inkább a kegyességnek és jó szívességnek jelei minden helyeken tündökltek. Ámbár némely helyeken gyökeretlen gyanakodás miatt nem szenvedtünk, mindazonáltal azt sem lehet tagadni, hogy ellenében sok más helyeken hatalmasan védelmeztünk és jótévedőkre akadunk.

(Burkus,¹⁵ svékus, dánus, hollandus, belga, Anglia és több országokban a fő hatalom által nyilvánvalóan védelmeztünk. Londrában¹⁶ főképpen a szabad építők néha mindenek láttára a magok jeles öltözetekben megjelennek a lózsikban. Egész Németországban a mi társaságunk legnagyobb tiszteletben tartatik. Franciaországnak pedig minden részeiben annyi lózsik felállottak, hogy több sem kell, mégis a fő hatalom bátorságban legyen és bátorságban is tartja őket.)

Barátom, azt is vegegyed itten tekintetbe, hogy a félelmes társaságoknak az is egy jele, hogy ezek a bölcsök szeméi elől elrejték magokat, kiváltképpen a

fő hatalom szemeit kerülük. A mi lózsink pedig senki előtt el nem zároltatik, csak a tudatlanokat bé nem bocsátja. Így tehát, midőn egyfelől a gyengéket, gonoszokat és kevélyeket ellenzi, másrészt két kézzel válogatás nélkül az olyasokat, kik érdemesek, rangbul valók, főképpen pedig erkölcsöktől fénylenek, öleli és befogadja.

Sőt a mi fundamentomos maximánk az, hogy iparkodjunk nemcsak hivatalbéli jeles személyeket és ország kormányain ülőket, de kormányzókat is kebelünkbe bévenni. Szívesen mondván, mely sok uralkodó hercegek, mely érdemes papi rendbeliek, mely számlálhatatlan nagy rangbul valók és tiszta erkölcsűek számlálatnak a szabad építők között, dicselkedhetek néked vélek, mint annyi barátommal.

(Báró Bielefeld a maga barátságos levelei első kötetjében emlékezik a többiek között arról, hogy hogyan a Burkus ország királya, korona örököse és az ország fő vezérje 1738. évben 15-dik augusztus napján éjjeli alkalmatossággal Braunschweigben a szabad építők minden szokási szerént mint szabad építőnek a társóságba bévettetett, – szép azt csak olvasni is. Említi azt is, hogy 1740. dik évben 20.dik június napján, midőn halottas pompája a megholt királynak tartaték, a király maga magát mindenek hallotára teljes megalézással szabad építőnek vallotta, és reá egy-néhány napok múlva nagy címeres lózsi is tartatott. Jelenti nagy ékesen írván ezekről azt is, hogy a király mely rendtartásokat önnön maga akkor tett, és mely szívesen a maga székét elfoglalta, és ő, az író, mely örömmel szolgált nékie, mint a társóságnak előljárója. Mindezek után pedig Wilhelem korona örököse, Marfgrof Károly és Holstein herceg szabad építők közé felszenteltettek, kimondhatatlan örömet mind igen mutattak, hogy ily társóságokba bélephettek.)

A közjót kedvelő és emberszerető férfiak már régentén is találtattak, akik társóságokat magok közt tartottak, hogy különösen élhessenek a gonoszagtul, zenebonátul és erkölcstelenségtul, melyek hazájok romlására céloznak, lehessenek. Így cselekedtek Indiában a gimnoszofisták, a zsidóknál az esszénusok, Olaszországban a pithagoristák, Görögországban pedig különféle filozófusok társóságok. Ezek a társóságok mindegyen abban megegyeztek, hogy magokat titkosan tartsák, és az igaz barátság, jótéviségnek, szánokodásnak és erkölcsök kötelei által egymást összekapcsolják. Ámbátor gyökeres törvényei néha zabolátlanok és nevetségesek is valának, mégis dicséretet érdemelnek azért, minthogy erkölcsesebbek a többieknél voltak. Úgy látszik, mintha közönségesen minden bölcsben az a természetes ösztön volna, hogy a gonoszt fussa és az erkölcsökben gyakorolja magát. Mindazonáltal mégis csak azok a társóságok voltak legbölcsebbek, amelyek nemcsak

tagjainak javításán iparkodtak, hanem másokat is a szimbolumok és képek ábrázolásai által a józan okosságra és jó erkölcsök követésére visszatérteni szándékoztak. A Ceres misztériumjai a régiek rendtartási között legnagyobb dicséretet érdemelnek. Ezekről a régiség sok jó hasznos hagyományokat hagyott, és tisztelt is felettébb. (Említett misztériumok Görögországban majd kétezer esztendeig fennállottak, de a keresztény császárok, kivált Valentinianus alatt egészen elhagyattattak.)

Plato, Cicero, Plutarchos mennyi dicséreteket nem tesznek róluk? Nagyon is egyeznek a szabad építők titkaival.

A mi társóságunkat Oziris Egyiptusba, Zoroaszter Persiába, Orpheus Thraciába, Minos Kréta szigetibe, Kadmus vagy mások szerént inkább Erechteus Görögországba vitték be és nagyra fel is emelték.

(Már Claudianus császár Athena városából Rómába szerzette, mégis csak Hadrianus alatt történt meg. Aureli: Vita Hadriani.)

Azt pedig tudjuk és meg is mutathatjuk, hogy említett férfiak abban az időben majd az egész esméretes világ előtt igen nagyra becsültettek. Mi ugyan mastan világosan meg nem mutathatjuk azt, hogy hova céloztak azon társóságok tárgyai, minthogy kevés hagyományok kezeinkre jöhettek. Mindazonáltal mégis okosan némely régiségek hagyományaibul kivehetjük azt, hogy ugyanazok a misztériumok nem máshová céloztanak légyen, mintsem a társóságbéli életnek pallérozására, a bálványozó erkölcstelenségek javítására és az igazság fáklájának elterjedésére.

(Cicero második könyvének 14. dik cikkelyében igen dicséretesen és jelesen említett misztériumokrul emlékezik, mondván: „A te Athena városod igen jeleseket, isteneseket és az emberi nemzetre nézve hasznosakat szült, mégis mindenek közt a misztériumok legjobbak: mivel ezek által a vadon és embertelen életről vetemedtünk az emberséges életre és hasznos tagokká lettünk. Bizonyára csak akkor igazán éltünk kezdetét számlálhatjuk, mikor felszenteltünk esmérésekre, melyek által nemcsak arra juthatunk, hogy megalégedve élhessünk, hanem azon kívül azon jót is érezhessük, hogy mi nagyobb reménységgel meg is halhatunk.“)

Minden erőbül csak azon iparkodtak, hogy az erkölcsök tündekeljenek, ezen élet nyomorúságai édesedjenek, és a lélek, amely a bálványozásban megtompult, és amelyben az egész majdnem emberi nemzet bémerült, megvilágosíttassék. Ezen régiek igyekezete, hogy annál előbb tökéletességre érhessen, cselekedte, hogy valakik a társóságba bévettetődtek, érdemesen előbb vétkeikért megbüntetődjének, annak utána pedig esküvéssel fogadást tenni kötelesek voltak, hogy jobb életet követni iparkodnak.

Szimbolum formán a legfontosabb igazságok ágazatai eleikbe adattak, így, hogy csak egy isten légyen, hogy az ember lelke halhatatlan, hogy jövendőben kiki a jónak jutalmazását, a rossznak büntetését várhatja és minden misztériumok a régieknél a vallásnak legfőbb és méltóságosabb cikkeleit magokban foglalták.

(Zsidó József¹⁷ a régiségről írván azt mondja, hogy az ő hazafiai közt csak az esszénusok egyedül hitték a lélek halhatatlanságát.)

Így tehát az ő hitek fundamentumos ágazatai nagyon különböztek a köznépnek vallásaitul, ily pedig társoságok előljárói mindenkor oly bölcsességgel éltek, hogy az ilyes ágazatokat az újonnan felvetett társosoknak csak szimbolumok és ábrázolások színe alatt eleikbe adják, ha már pedig egyszer észrevették, hogy az értelmek megvilágosodott és az indulatokon uralkodni tudnak, akkor mindenekről bővebb tudósítást tettek nékiek. Ugyanis közönségesen nagy hiba lenne, ha egyszeriben egy valaki rossz vélekedéseiből mást kivetkőztetni iparkodnék.

Már most barátom, ha a régiek titkait jól megfontolni akarod, amelyek annyi javakra az emberi nemzetnek szolgáltak, bizonyosan meggyőzöttetel azon, hogy a szabad építők titkaival igen megegyeznek. Aztán, ha azt is tekintetbe venni akarod, ami a régiektől hátra hagyatott, úgy látszik, hogy minden titkaik a hallgatásnak legmélyebb örvényébe rejtettek, és hogy a béavatkozandók annál nagyobb tiszteletben tartásák. Azon okra nézve soha más időben nem szenteltettek, mintsem az éjnek borzasztó és figyelmetességet szerző óráiban, akkor a megkívánható csendességet megtarthatták, a tekintet méltóságos és gyönyörű vala, és valamint Maximus Tyrusból (Maximi Tyrii dissert.33.) tudjuk, különös ösztönt és új kívánságot szerzettek az ember szívébe.

Azoknak, akik felvétettek, a felszentelésért bizonyos summa pénzt fizetni kellett, és a candidatusok erős examenen általmenni keteleztettek. A próba három félelmetes utazásokból állott, ezen alkalmatossággal tűz, víz és vér által megtisztítottak. Ekkor ezerféle irtóztató és félelmet okozó ordítások hallattak, úgy, hogy ha bátor és tiszta szívű nem volt a candidatus, lehetetlenség vala nékie mindezeket kiállani. Aki állhatta, azontúl a félelmes sötétségéből kivezetetett a világosságra és gyönyörűsége helyre jutott, barátságosan fogadtatott, itten már az igazságnak valóságos képe felfedeztetett nékie.

A felszenteltettek bizonyos jelekkel és szavakkal éltek, amelyekről, hogy kik legyenek, megesmértettek és ezek a görögöknél szimbolumok név alatt árultattak. A felszenteltettek meg is esküdtek, ajánlani tudniillik kellett nékiek, hogy állhatatosan holtig minden misztériumokat titokban tartani fogják. Meg nem tartotta egy valaki fogadását és esküvése ellen cselekedett, az

azontul istenkáromlónak, zenebonásnak és embertelennek tartatott, a társoságból kitiltatott és néha halállal büntetett.

(Cornelius Nepos az Alcibiades életéről írván az 3-dik cikkelyben azt mondja, hogy Alcibiades azontúl megvetetett, mihelelt kitudódott, hogy a misztériumokat felfedezte. Sőt nemcsak azok, akik a misztériumokat felfedezték, hanem még azok is, akik elhallgatták, halállal büntetődtek, nem is barátkoztak az ilyesekkel.)

Ezen titkoknak pedig megesmerésére nemcsak férfiak, de asszonyok is felvetettek, legnevezetesebb emberek felszenteltettek és toroktátva azt kiáltották, hogy a szentetlenek távul legyenek tőlök.

(Így Hercules, Bacchus, Diogenes, Esculapius, Hypokrates, Cicero, Atticus, Julius császár, Augustus és számtalan sok bölcsök beavatkoztak, de még a nevezetes Anacharsis is Schytiából bélépni kívánczozott. A görögök és a rómaiak számosan béállottak. Az athenasbéliek még magok gyermekeiket is felszenteltették. Ugyan mindezekről Meursius bővebb tudósítást ad, Diogenes Laertius pedig könyvének 7. dik részében nro. 39. előhizza Diogenes Cynicust, hogy mit felelt légyen az athenasbélieknek, midőn kérdeznék, vajon nem óhajtá-e a felszenteltetést? Annál is inkább, minthogy az ilyesek a más életben is boldogabbak legyenek, mondá. Bizonyára nevétséges dolog azt hinni, Agesilaus és Epaminondas rosszabb helyen legyenek a felszenteltelnél, és nagy gyarlóság azt reményleni, hogy akármely nyomorult légyen is, elég a boldogulásra, ha már felszentelve vagyon. – jelenteni akarta, hogy a felszenteltetés nem elégséges a boldogságra erkölcsök nélkül.)

Uscite o profani: közönséges formulájok minden misztériumoknál valának. Minden korhelyek, gyilkosok, istentelenek és kevélyek általában a régiek tároságából kizárattak. (Az Herold felkiáltott: Távozzál, távozzál innét, ha erkölcsstelen vagy. Horatius azt mondja: gyűlölöm a szentetlen népet és feltartóztatom. Claudianus ismét: Forduljatok innét vissza, szentetlenek. – Seuton(ius) a maga könyvének 34. dik cikkelyében Nero életéről írván így emlékezik: Nero, midőn Görögországba utazna, nem merészlett az Eleusiniumba bémenni és magát felszenteltetni, hallván a Heroldnak szavait, midőn kiáltana, hogy minden gonosz és istentelen ember attul a helytől távozzon.)

A régiek tároságába senki az epikuroszok közül bé nem vetetődött. Azok példáját mi is követvén az ateistákat általjában a mi lózsinkba bé nem eresztjük. A titkok lépcsőnként közöltetnek, és minden rendbeli titoknak különös szolgálatja vala, a tökéletes felszentelésre senki másként nem juthatott, ha csak jó ideig a próbákat ki nem állotta és az erkölcsökben nagyra nem

mehetett. Ily alkalmatossággal különféle himnuszok énekeltettek, és abban mindegyen megegyeztek, hogy a misztériumok és szimbólumok értelme valamennyire sötétesek maradjanak. Azonban minden cselekedetekből az tetszett ki, hogy ezen rendnek lelke abban állott, hogy az ember megvilágosíttassék, szerencsétlenségében vigasztaltassék és a szívességre szánakodó kéz nyújtassék ki, és így jótevőség koronáztassék meg, ezek pedig állandóságra szükséges eszközök szerezzessenek.

(Sz. Ágoston doktor – in libro de Civitate Dei. Cap. 20. – jelesen az ilyesekről emlékezik: Valóban nem is csalattatunk, ha azt hisszük, hogy egy része a mitológiának a régieknél a misztériumok képeit és ábrázolásait jelentették. Az mindazonáltal bizonyos, hogy más értelemben vétetődték a felszenteltekül, másban ismét a köznéptől, és hogy nagy különbség a bölcsek teológiája és a tudatlanok közt legyen, valamint a titkos isteni tisztelet és nyilvánvaló közt.)

A szabad építőknek lózsaiok tehát szintén oly hasznos és jóra célzóak, mint a régieknek misztériumjai. Bátran lehet mondani, hogy azok legyenek a leghasznosabb oskolák, amelyekben az értelem, erkölcs, törvény és vallás legnagyobb tökéletességre juthat. De mivel még a legjobb rendtartásokban is, noha a rendtelenség és visszaélés bécsús, elég fájdalmas az emberi nemzetnek gyarlóságát tekintenünk.

Nem is volt mindenkor hatalmunkban, hogy a színes erkölcsüeket és bölcseskedőket társoságunkba bé nem bocsátanánk, és innét történt, hogy némelykor az ilyesek által az erkölcs temploma megfertőztetett.

(Érdemes megjegyzésre, hogy azon fejedelmek, akik országjaikban tilalmazták a lózsikat, más... itt *Babocsay jegyzete megszakad.*)

De tegyük azt, hogy ily utak által némely rendtelenségek és erkölcstelenségek társoságunkba bécsúsztak is, mégis azért állhatatosan méltósága rendünknek

nem csökkentett, sőt a legbölcsebb tagjaink is csak úgy tekintették az olyas hibákat, mint megvetésre valókat.

Utoljára pedig csak még arra az egyre oktatlak kedves barátom, hogy valamely rendtartásnak rossz célja legyen és a polgári társoságnak javára nem szolgál, az nem mást érdemel, mintsem hogy kiirtassék. De mivel a mi rendünknek soha rossz célja nem volt, sőt kezdetétől fogva ez ideig mindenkor azon iparkodott, hogy mentől nagyobb javára az emberi életnek és boldogságára a közönséges polgári társoságnak igaz lélekkel lehessen, azért tehát méltán kívánhatom te tőled, hogy szűnjél meg reám nehezíteni, tarts tovább is barátodnak, és inkább társoságunk gyarapodásán örvendj, és szivedből óhajtsd azt, hogy bár minden fő hatalom által is védelmeztetnék, ezek után pedig maradjál békességben és élj egészséggel.

Toldalék

(Babocsay kézírata további 29 oldallal folytatódik, melyben főleg arról értekeznek, hogy az egyiptomiak és az ószövetségi zsidók is már szabadkőműves tanításokat vallottak. A tudománytalan szöveg közlését itt feleslegesnek tartom, csak a befejezését idézem: a Mózes által két kötéblára írt és kihirdetett tizparancsolatról írván:... ezek pedig a parancsolatok majd egy nyomig a szabad építők titkaikkal egyeztek. Így tehát a zsidó népnek hitvallása régenten a szabad építők titkaiból és rendtartásaiból eredett, amelynek megszerzésére Mózes nagymester szívessége vezette, de szerencsétlenségére a nyughatatlan nép utóbb sok más heábalóságok béhozásával tőle messze eltávolodott.)

Írta Kanizsán 1796-diki esztendőnek augusztus 15-kén
Babocsay József
orvos doktor

Jegyzetek:

- ¹ Béres Katalin, Csomor Erzsébet, Kapiller Imre: A legyőzött győz, az elesett él Az 1956-os forradalom zalai fotókrónikája. Zalaegerszeg, 2006. 5. és 9.
- ² Kanizsa enciklopédia B. Z. Lapkiadó Kft. 1999.
- ³ Cséby Géza: Hévíz első ismertetése. Hévíz, 1993. 1. szám. 45.
- ⁴ Zalai életrajzi kislexikon, 3. javított, bővített kiadás. Zalaegerszeg, 2005.
- ⁵ A síremlék szövege Csekey – Degré: im. 13. alapján.
- ⁶ Németh József: Zala megye műemlékei. Zalaegerszeg, 1977. 37. (A ház akkori címe: Somogyi Béla u. 40. volt.) A városban ma Babochay házként emlegetett épületet Babochay József polgármester építtette. Kanizsa enciklopédia 22–23.
- ⁷ Az arcképek másolatát közli: Csekey – Degré: i. m. Ennek alapján illeszti be azokat a város művelődéstörténetébe Kostyál László: Nagykanizsa művelődéstörténete (1690–1849). In: Nagykanizsa város monográfiája. Második kötet Nagykanizsa, 2006. 357.
- ⁸ Németh László: A nagykanizsai Munka szabadkőművespáholy története 1890–1920. Zalai Gyűjtemény 42. 257.
- ⁹ Abafi Lajos: A szabadkőművesség története Magyarországon Bp. 1900. reprint kiadása 1993.
A magyar szabadkőművesség történetének összefoglalása: L. Nagy Zsuzsa: A szabadkőművesek. Bp. 1988.
Jancsó Elemér: A magyar szabadkőművesség irodalmi és művelődéstörténeti szerepe a XVIII. században. Cluj 1936.
- Kosáry Domokos: Művelődés a XVIII. századi Magyarországon. Bp. 1980.
A zalai szabadkőművesség történetének összefoglalása. Németh József: A 18. század művelődése, a szabadkőművesség. In: Zala megye ezer éve. Kiadó a Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága 2000, 123–127.
Németh József: Művelődés és irodalom Zala megyében a XVIII–XIX. század fordulóján. In: Zalai Gyűjtemény 31. (1990) 61–95.
Németh József: Horváth Ádám, a szabadkőműves és politizáló költő In: Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 17. (1984) 461–471.
- ¹⁰ Pálóczi Horváth Ádám: Felfedezett titok. A szöveget gondozta, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Németh József. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 1988.
- ¹¹ Íme betelt az idő, amelyet Cúmae dala jósolt, újjászületve az évszázak roppant sora tárul. Eljön a Szűz ismét, már jön Sátornus uralma, már a magasból küld új ivadékot a mennybolt. (Vergilius IV. ecloga, Lakatos István ford.)
- ¹² lózi = páholy, a szabadkőművesek szervezeti közössége, egyúttal a szertatásoknak is helyet adó épület korabeli elnevezése.
- ¹³ Háromszög és körző – szabadkőműves jelvények.
- ¹⁴ Chiméra – oroslánfejű, kecsketestű, kígyófarkú szörny a görög mitológiában
- ¹⁵ Porosz.
- ¹⁶ London.
- ¹⁷ Josephus Flavius.